

TEATERN RÖR OCH BERÖR!

**Målprogram och åtgärdsförslag för internationell mobilitet
för finsk teater**

VARFÖR MOBILITET?

VAD ÄR MOBILITET?

FÖRUTSÄTTNINGAR FÖR ATT LYCKAS MED MOBILITET

VARFÖR MOBILITET?

Finland är ett land med en högklassig, oberoende och mångfasetterad teater och det internationella intresset för finsk teater bara växer.

Teaterbranschen blir allt mer mångskiftande, mångkulturell och internationell vilket för med sig nya produktionssätt och innovativ produktionskultur. Den finska teatern blir allt mer internationell tack vare samproduktioner och andra samarbetsformer, residensverksamhet och EU-projekt. Den nutida finska teatern och scenkonsten är starkare än någonsin och som även vittnas av det stora publikantalet vid urpremiärer och teaterföreställningar. Även det internationella intresset för finsk teater växer eftersom den har styrkor som det finns användning och efterfrågan för även utomlands. Internationalitet inom teatern förknippas med termer som ömsesidig dialog och interaktivitet och som berikar teater som konstform. Internationalitet är teaterns kraftreserv och ett sätt att förnya sig.

Den europeiska mobilitetspolitiken framhåller utökning av publik och marknader och förlängning av teaterföreställningarnas livscykel. Konstnårsresidenserna börjar allt mer bli produktionsresidenser som förutom att erbjuda tid, rum och lugn för konstskapande, erbjuder även möjlighet att ha kontakt och samverka med lokala konstnärskretsar. Residenserna skapar samproduktioner och olika gemensamma projekt vars lokala och sociokulturella betydelse ständigt växer. Kostnader och ekonomiska risker delas och man söker bredare publikunderlag.

Utmaningarna för att stabilisera den offentliga ekonomin reflekterar sig även på det offentliga stödet för teatern men i Finland är grundfinansiering för konsten tills vidare tryggad. Kulturstrukturer förnyas dock och man söker nya finansieringslösningar. Produktions- och företagsstrukturer förändras, samarbete och samfinansiering med många delaktörer ökar ytterligare. Även teatern kommer att vara allt närmare del av Europeiska unionens kulturpolitik. Kulturprogrammet och medieprogrammet för år 2007–2013 kommer att bli en del av det framtida programmet Kreativa Europa (2014–2020) där mobilitet och kreativa sektorer är i nyckelposition.

Genom att främja internationellt nätverkande mellan teatrar, erbjuda möjligheter till interaktion och samarbete förstärks konstnärers kunnande och socialt kapital. I detta program föreslås åtgärder som lättar och ökar konstnärers, teaterpjäsers och föreställningarnas mobilitet. Målsättningen är att säkra scenkonstens – särskilt teaterns - mobilitet, internationellt utbyte och exportstöd samt tillräckliga resurser och kunskaper även i framtiden. Samtidigt ska de mobilitetsfrämjande

myndigheternas och experternas (Finlands utbildnings- och kulturministerium, Centret för konstfrämjande, TINFO) ömsesidiga arbets- och ansvarsfördelning förtydligas och förutom de nuvarande ska även nya mobilitetsfrämjande verksamhetsmodeller och stödformer föreslås.

Globalisering, kultur som produktionsaktör, ökning av immateriell konsumtion, utmaningar från den offentliga ekonomisektorn, ökande konkurrens och teaterns ökande internationalitet är faktorer som påverkar även mobiliteten hos konstnärer inom teaterbranschen på det sättet att de ändrar teaterns verksamhetsmiljö. Några länder (t.ex. Kanada, Frankrike, Belgien, Norge, Irland) stödjer internationell mobilitet genom att med snabba beslut bevilja resebidrag för teatergrupper som har fått inbjudan från utlandet antingen för turnéer eller residensprogram för produktion. Det centrala är att även Finland, som är ett litet aktörland och som ligger i utkanten av Europa, kan säkra förutsättningarna för teaterkonstnärers mobilitet och internationellt samarbete.

Globalisering leder till beroenderelationer även i konsten. Den ökade miljömedvetenheten ger upphov till nytt innehåll i teaterkonst och även av mobilitet förutsätts ekologisk hållbarhet. De negativa miljöpåverkningarna på grund av mobilitet kan minskas genom att främja virtuell mobilitet. Social media erbjuder nya möjligheter för teatern för att gå över nationsgränser och ett annorlunda sätt att vara i kontakt och dialog med åskådare och deltagare. Även inom teatern skapas internationella mediasociala gemenskaper. Finland har även ett globalt ansvar. Kultur och konst har sin betydelse i det internationella utvecklingssamarbetet. Teatern kan vara en central aktör för att säkra människorätt, demokratiutveckling och jämställdhet.

Utbildnings- och kulturministeriets målsättning är att Finland ska år 2020 stå i spetsen vad gäller kunskap, deltagande och kreativitet. Den internationella mobiliteten och samarbetet gällande teater, teateraktörer, pjäser och föreställningar är ett par av sätten som främjar genomförandet av ovannämnda målsättningar.

Oodi rakkaudelle – Ode till kärleken, Tuukka Vasama © Esitystaiteen seura

VAD ÄR MOBILITET?

Enligt IFACCA (International Federation of Arts Councils and Cultural Agencies) är mobiliteten representerad i kulturpolitikens olika delområden, finansiering och program enligt följande former: kultursamarbete, kulturutbyte, resebidrag, Go and see -stipendier (nätverksstipendier), internationella samproduktionsprogram, internationella residensprogram och internationellt turnéstöd. Den europeiska mobilitetspolitiken ökar antalet publik och marknader och förlänger föreställningarnas livscykel.

SCENKONSTENS SÄRDRAG – verket som prototyp och produktutveckling

Produktion av scenkonstverk kan jämföras med forsknings- och utvecklingsarbete. Varje verk är en unik produkt, levande prototyp, som inte kan kopieras och inte alltid ens är möjlig att flyttas till en annan plats. Produktionerna är enskilda konstnärers eller mikrokollektivens (ev. även företagens inom skapande konst) samarbetsnätverk som skapas, lever under pågående produktion för att sedan upplösas, och återuppstå någon annanstans. Verksamhetens etiska värdegrund finns i samarbetsnätverken. Produktionerna har en öppen källkodsprincip: i processer lär man sig, delar med sig av det inlärd samt bedömer och analyserar produktioner. I vissa experimentella produktioner är forskning (till och med vetenskaplig) av eget konstområde en viktig del av verkets innehåll.

BETYDELSEN AV MOBILITET FÖR KONSTNÄRER – röra på sig eller inte?

Sätten att producera inom scenkonst förändras. I nya konstnärliga processer har de lokala och internationella konstnärskollektiven en central betydelse. Målsättningen är att konstnärerna ska ha närmare samarbetsrelation även med publiken varför konstnärresidenser, där förutom själva vistelsen, även övnings-, produktions- och scenrum är viktiga. Målsättningen är att möjliggöra en längre tids vistelse på plats för konstnärer eftersom det allt oftare är de som skapar olika kollektiva processer och förstärker kollektivet. Interkulturell kollektiv konst och lokalbunden konstpraxis ökar även inom teaterfältet. De internationella teaterfestivalerna är allt oftare en plattform för samproduktioner och som forum för föreställningar. Enstaka gästspel på festivaler, konstnärsutbyten och samarbete som skapas genom övrig utbytesverksamhet förutsätter en mer utvidgad mobilitetspolitik.

Som budbärare av en ny riktning i Finland finns bland annat Scenkonstens centrum i Suvilahti, grundat av fem grupper av teater- och scenkonstnärer, Kone-stiftelsens (Koneen säätiö) konstnär-

och forskningsresidens i Mietois och den internationella teaterfestivalen Baltic Circles internationella nätverk som blivit ett produktionscenter med hjälp av europeiska kollegor inom den nya teatern.

BETYDELSEN AV MOBILITET SOM EN DEL AV KULTUREXPORT – från utredning till åtgärder

Utvecklingsprogrammet för kulturexport (2007–2011) har skapat nya möjligheter för export av scenkonst. Enligt programmet som är resultat av ett samarbete mellan olika ministerier och kulturaktörer ville man förstärka kreativ ekonomi och kulturens nationalekonomiska betydelse genom att främja kulturexport och kulturföretagsamhet. I nuvarande regeringsprogrammet (2011–2015) är målsättningen att fortsattvis erkänna kulturen som jämbördig exportbransch bland de andra exportbranscherna genom att stödja kulturföretagsamhet och skapande av arbetstillfällen inom kreativa sektorn, och genom att främja kulturexport och marknadsföringskunskap inom de kreativa sektorerna.

I slutrapporten för Finlands utvecklingsprogram för kulturexport 2007–2011 ("Kulturexport för synlighet, förnyelse och genomslagskraft", UKM 2011:20) nämns att en utvecklingsaktör för kreativ ekonomi och kulturföretagsamhet ska inrättas och nämner även: "Strukturerna av kulturexporten ska utvecklas och ska bli en del i främjande av övrig export och handel men med hänsyn tagen till specialkaraktären av kulturprodukter och -tjänster."

TINFO har med hjälp av EU-stödda mobilitetsprojektet PRACTICS gjort en utredning (*INFO POINT MAPPING FINLAND*) om konstnärers och kulturproffsens mobilitet. I Finland har mobiliteten främjats genom kulturexport, men att förstå och stödja det mångskiftande fenomenet internationalitet och mobilitet som endast kulturexport, stryker branschens verksamhetsmöjligheter.

Åtgärdsförslagen i TINFO:s kartläggning är i paritet med allmänna rekommendationer vad gäller mobilitet och utmaningar, och som även framkommer i rapporten i paneuropeiska On The Move-projektet (OTM, 2011). Både inom EU och i enskilda medlemsstater ska man utveckla öppnare och flexibla program för att främja innehållsmässigt högkvalitativa konstprojekt. Finansieringsprogrammen måste bättre stödja residenser, samproduktioner och återanvändning av produktioner. Enligt OTM-rapporten består utmaningen i att främja mobilitet i politiskt och ekonomiskt osäkra omständigheter. Utmaningen är också att skapa och utveckla en mobilitetspolitik inom EU som även de små gräsrotsaktörerna kan dra nytta av. Målsättningen är att säkra att konstnärer betraktas som äkta aktörer och inte bara kunder vid mobilitetens kunddesk. Detta förutsätter tillit och synenergier mellan aktörerna.

I Finland finns en mångsidig och högkvalitativ utbildningsverksamhet inom teaterbranschen som producerar internationellt konkurrenskraftig konstnärlig kvalitet och innehåll. För att öka uppmärksamheten måste man arbeta hårt för att lösa problemen med brist på koordination och verksamhetens utspriddhet. Finland är det enda landet i Europa där man kan ta examen inom ljus- och ljuddesign. Teatertekniskt kunnande är av toppklass men till exportmarknaden har det ännu så länge inte hittat. Ett godkänt faktum är också det att inte all kvalitativ finsk teaterverksamhet, som fungerar lokalt, väcker intresse utomlands. Av en eller annan anledning kommunicerar inte alla verk internationellt eller interkulturellt. Marknadsekonomins lagar om mötet mellan efterfrågan och utbud stämmer även delvis inom konsten.

FÖRUTSÄTTNINGAR FÖR ATT LYCKAS MED MOBILITET

Flaskhalsarna inom internationell mobilitet orsakas av enkelspårighet och utspriddhet i nuvarande stödformerna, långsamhet i beslutsfattande och oförmåga att reagera snabbt. Systemet måste var mer flexibelt och man måste ta bort skillnader som utvärderar konstnärer olika inom olika konstområden. Det mest väsentliga med tanke på konst är de resultat som har med innehåll och kvalitet att göra. Kvalitet kan även förknippas med kollektivitet, betydelsen av föreställningar och deras stärkande påverkan för kollektiven. Resultat som förknippas med kvalitet och inte kvantitet ska framhållas.

TILLRÄCKLIGA PRODUKTIONSRESURSER – grundförutsättning för internationell mobilitet

Mobilitet och teater ska betraktas i ett bredare perspektiv med tanke på branschens mångskiftande karaktär och nya föreställningspraxiser. Och när det gäller främjande av mobilitet ska hänsyn tas till konstformens särdrag förknippad med här och nu-situation. Fokus i mobilitetsfrämjande verksamhet ska koncentreras allt mer i utvecklings- och produktionsskedet.

Främjande av mobilitet förutsätter ofta snabba reaktioner och flexibla stödformer. Centralt är att aktörer får börja med nätverkande i tidigt skede som möjliggör produktionssamarbete och skapande av gemensam grundfinansiering. Tack vare samproduktioner och teaterturnéer förlängs föreställningarnas livscykel. Allt detta är rationellt även i ekonomiskt avseende.

Främjandet av internationell mobilitet ska vara långsiktigt och innehålla rådgivning, stöd och verksamhet som täcker hela produktionsprocessen av föreställningen. Vid internationella

samproduktioner eller gästspelsturnéer måste det vara möjligt att få finansiering i produktionens olika skeden för förberedelser, för själva produktion och eftervård. I förberedelserna ska det ingå förplanering och nätverksresor. Den centrala förutsättningen för mobilitet är expert- och mentorsstöd som konstnärer och teatrar behöver för att bli internationella.

Den internationella mobiliteten grundar sig på samarbete, personliga kontakter och tillit, och för att skapa och uppehålla dessa tar tid och resurser. Expertbesök av utländska festivalchefer, chefer för gästspelsteatrar, agenter och managers i Finland sker vanligen i samband med festivaler, seminarier och work shops, men det är också möjligt att designa ett heltäckande program för enstaka besökare utifrån deras behov. Och att skicka finska konstnärer, producenter och agenter utomlands till olika evenemang, mässor, festivaler, internationella nätverksmöten, work shops och andra mötesforum skapar grundförutsättningar för konstnärers och verkens mobilitet.

Den internationella efterfrågan av aktörer och verk grundar sig ofta på deras goda rykte och anseende, beställarens förutfattade meningar och internationella kontakter men utan branschfolkets högkvalitativa marknadsföringsmaterial (hemsidor, dvd-informationspaket eller länkar på nätet med teknisk information) blir ansträngningarna för mobilitetsfrämjande bristfälliga.

FÖRSLAG PÅ ÅTGÄRDER

Finansieringsformer och -strukturer som möjliggör internationell mobilitet för teatrar ska betraktas som en helhet. I första hand är det inte fråga om att få ytterligare finansiering utan ombedömning och placering av de redan befintliga resurserna. Vid utveckling av finansiering och strukturer som stödjer internationalisering ska det bedömas när flexibilitet och snabba reaktioner bäst stödjer verksamheten, och när är det värt att utveckla branschens internationalisering med långsiktig projektfinansiering.

- 1) Det ska skapas en flexibel och snabbreagerande helhet för mobilitetsfinansiering som tar hänsyn till teaterns särart och särkaraktär. Det ska vara möjligt att få inriktat stöd vid produktionsprocessens och produktionens olika skeden. Här har TINFO allt mer central roll vad gäller koordinering av arbetsfördelning och samarbete samt rådgivning och mentorsstöd.
- 2) Festivaler och produktionscentra ska ses som en viktig del av internationell mobilitet och deras position ska förbättras genom att inrikta stödformer för att utveckla internationella samproduktioner. De internationella festivalerna har en allt mer ökande betydelse i lansering av verk och upphovsmän samt marknadsföring och främjande av mobilitet. Festivaler är centrala samarbetspartners i fråga om mobilitet och teaterexport och

förbättring av deras handlingsförutsättningar främjar även mobilitet.

3) Gästspelsresidenserna ska utvecklas genom att ändra residensstödformerna där man tar mer hänsyn till scenkonstens särdrag (arbetsgruppers mobilitet, produktionstider).

4) Agenturverksamhet och producentkunnande ska utvecklas eftersom de har en central betydelse för att möjliggöra mobilitet och utveckling av internationellt samarbete. Det är också viktigt att öka producenters och konstnärers inbördes dialog i inhemska och internationella samproduktioner.

5) Det ska grundas ett turnénätverk som främjar mobilitet i hemlandet och internationellt och som blir en naturlig del av teaterproduktionerna. Det ska skapas en stödform genom vilken teatrar och teatergrupper som fått inbjudan från utlandet ska få ett snabbt svar till exempel angående resebidrag om den inbjudande parten är redo att ansvara för besökets lokala kostnader och ersättningar för föreställningen.

6) För enskilda strategiska gästspel av konstnärlig betydelse ska det skapas stödform där ärendet snabbbehandlas och som Centret för konstfrämjande utdelar i varje enskilt fall när föreställningen får inbjudan från utlandet. På så sätt möjliggörs årligen 1-2 stödbaserade gästspel på internationellt betydande festivaler eller gästspelsscener. I samband med gästspel försöker TINFO ordna större presentationsevenemang av finsk teater i samarbete med producenter, regissörer och mottagande parter av föreställningarna.

7) Översättningsstipendier och textningsstöd ska ökas. En central förutsättning för mobilitet för denna konstform som är förknippad med språk är att pjäsöversättningarna och textning av föreställningarna är av hög kvalitet.

TINFO SOM TEATERNS MOBILITETSEXPERT

TINFO (Teaterinfo Finland) är en expertorganisation som främjar mobilitet för teaterbranschens konstnärer (internationellt nätverkande, utbyte, teaterexport) långsiktigt, planenligt och målinriktat. TINFO erbjuder hjälp i kommunikation och nätverkande och skapar förutsättningar för finska konstnärer inom teaterbranschen, för teatrar och grupper för att medvetandegöra dem hos internationella beslutsfattare och inköpare inom teatern. TINFO hjälper till att få i stånd avtal för produktionssamarbete, turné- och gästspel.

TINFO underlättar aktörers internationella nätverkande genom att anordna expertprogram och -besök samt uppdatera kontaktdatabasen. TINFO främjar internationell producentkunnande genom programmet TAIVEX-exportträning. TINFO har ett aktivt samarbete med andra informationscentra

för scenkonst, andra inhemska och utländska experter och samarbetspartner samt med Finlands kulturinstitut och Finlands ambassader utomlands.

TINFO främjar mobilitet även med särskilda partnerprojekt som avtalas årsvis. TINFO tar emot förslag om projekt som ökar mobilitet inom teaterbranschen, och där man önskar att TINFO ger mervärde åt av huvudproducenten genomförda festivaler, internationella samproduktioner, showcase eller utbildningstillfällen. TINFO satsar egna arbetsresurser och expertis i gemensamma projekt som innehåller bland annat presentation av finsk teater och dess aktörer på olika språk. Samarbetsformer kan vara att arrangera showcase, utbildning, rådgivning och mentorskap, att utarbeta närmast engelskspråkiga publikationer i fyrfärg, att delta i arrangemang av seminarier och andra uppgifter förknippade med internationell mobilitet.

Teatrar, teatergrupper, föreningar inom teaterbranschen, organisationer, företag och andra sammanslutningar kan skicka in förslag på partnerskap. Företräde har de projektförslag där huvudproducenten redan har avtalat med flera internationella aktörer (bl.a. Finlands kulturinstitut och Finlands ambassader utomlands) för att vara med i projektet.

FÖRSLAG PÅ STÖDFORMER SOM TINFO KAN BEVILJA

Målsättningen är att Teaterinfo Finland (TINFO) får möjlighet att bevilja bidrag förutom till översättning även till att främja internationell mobilitet. TINFO skulle kunna utdela stöd för internationellt teatersamarbete, export och utbytesprojekt samt resebidrag till teaterbranschen. Stödformer som TINFO kan bevilja är följande:

- 1) Nätverks- och resebidrag (stöd för deltagande av nätverksresor, festivaler, mässor, seminarier, work shops och liknande)
- 2) Turnéstöd för stora gästspelsevenemang utomlands som produceras av nätverk för festival- och produktionscentra- och kedjor (t.ex Freischwimmer-kedjan)
- 3) Pjäsoversättningsstipendier för översättare (finns redan hos TINFO)
- 4) Textningsstöd för föreställningar (översättningar från finska till andra språk)

Juha Jokela regisserar sin pjäs Mobile Horror (Intercity Helsinki festival, Sesto Fiorentino, Italien 2011)

Förutom ovannämnda åtgärdsförslag för stöd och genomförande producerar TINFO ständigt material för att öka know how och flexibilitet gällande internationell mobilitet. På TINFO:s hemsida – www.tinfo.fi – finns en verktygslåda för mobilitet på finska och svenska som ger praktiska exempel, budgetunderlag, marknadsföringsmaterial- och avtalsmodeller för internationellt teatersamarbete för teatrar och teateraktörer som fått inbjudan från utlandet. Teaterfolket får även tips för resor, frakttransporter och tullpraxis. Enskilda konstnärer får råd i skatteärenden och sociala ärenden vid arbete utomlands.

NYA TILLVÄGAGÅNGSSÄTT MED NUVARANDE RESURSER?

I utredningen över organisationen av det internationella samarbetet för och exporten av visuell konst (UKM:s arbetsgruppspromemorior och utredningar 2011:4) konstateras att ”i framtiden torde det finnas behov av att på något sätt organisera den internationella verksamheten och exporten inom kulturens olika konstformer”. Särskilt vore det skäl att undersöka om uppgifter inom ekonomiadministration, marknadsföring och information kan organiseras genom en gemensam ”servicecenterorganisation”.

I rapporten föreslås att vid förberedningsskedet för framtida utvecklingsprogram för kulturexport ska det påbörjas ”en granskning huruvida det vore praktiskt möjligt och rationellt att samla det internationella samarbetet och kulturexporten inom de olika konstområden till en större

organisatorisk helhet.” När man gör liknande framtidsplaner och eventuella utredningar är det samtidigt viktigt att ha tillgång till expertis gällande särfrågor för mobilitet inom olika konstområden.

Som exempel på välfungerande finansierings- och stödformer är mobilitetsprogrammen hos Kulturkontakt Nord, dessa är mobilitetsstöd, nätverksstöd, konstnårsresidensprogram, produktionsstöd (där det är möjligt att få finansiering i projektets olika skeden) och kunskapsutveckling.

Det engelska ArtsAdmin-produktionscentret har under trettio års tid stött enskilda produktioner genom att ingå samarbetsavtal med teater- och konstnårsgrupper. Genom 50 procents grundfinansiering från offentliga sektorn (Arts Council) har ArtsAdmin årligen stött cirka 15 produktioner ända från idéstadiet. Dessutom ger ArtsAdmin årligen råd till cirka 20 konstnärer eller grupper i försäljning av föreställningar, marknadsföring och turnéverksamhet hemma och på internationella marknader. Det är värt att utreda om motsvarande verksamhetsformer kan tillämpas även i Finland.

TINFO är redan nu ett internationellt informationscentrum för teater och scenkonst och som i framtiden ska delta i internationell verksamhet och utveckling inom teaterbranschen i sin helhet, ända från stöd till nyexaminerade konstnärer och producenter till att byta tankar med den mest erfarna expertisen. Grunden är gjuten, tegelstenarna står redo, låt oss börja bygga tillsammans.